

Mubina Moker

Interaktivna duhovna veza Šemsa i Mevlane (Bistra voda žednoga treba)

UDK 141.336

Sažetak

Rad tretira veoma složen odnos hazreti Šemsa Tabrizija i hazreti Mevlane Dželaluddina Rumija kroz tri ravni: 1. uopćeni odnos A/ašik – M/ma'šuk, 2. arhetipski primjer odnosa putnik – duhovni vodič, odnosno murid – šejh iskazan kroz odnos poslanika Musaa i hazreti Hidra i 3. odnos Sokrat – Platon. Rad insistira na činjenici da je odnos Šems – Mevlana interaktivan, pa se na tragu toga tretiraju pitanja: šta je to Šems darovao Mevlani i šta je Mevlana darovao Šemsu?

Ključne riječi: Hidr, Musa, a.s., Platon, Rumi, Sokrat, Šems Tabrizi.

Premda je, općenito uzevši, duhovna veza između šejha i svakog njegovog pojedinačnog murida autentična – a ta je autentičnost uvjetovana prije svega muridovim duhovnim stanjem koje je neponovljivo u drugoj osobi, a potom i karakternim crtama murida – jedna značajka zajednička je za odnos šejh – murid, a to je da postoji jasna crta razgraničenja između pozicije šejha kao duhovnoga vodiča, i murida kao nekoga kome je potreban vodič. Drugim riječima, u ovome odnosu se zna ko je šejh, a ko je murid. Ali kad se govori o suštini odnosa između hazreti Šemsa Tabrizija (Šemsuddīn Muhammed ibn Ali ibn Melikdād Tabrizī) i hazreti Mevlane Dželaluddina Rumija, konstantno se aktualizira pitanje da li je to bio jednosmjerni odnos, odnosno da li je samo Šems svojom duhovnom snagom djelovao na Mevlanu, ili se radi o interaktivnom odnosu u kojem je i Mevlana duhovno oblikovao Šemsa?

Prije nego se ponudi odgovor na ovo pitanje nužno je osvrnuti se na odnos *A/ašik – M/mašuk* u kontekstu kojega se, u jednom općem smislu, može posmatrati duhovna i veza između Šemsa i Mevlane. U ovome odnosu nema utvrđene i precizirane crte razlučenja između ašika i mašuka. Ašik može biti na poziciji mašuka i obratno. Gnostička tumačenja se u objašnjavanju ovoga odnosa pozivaju na kur'anski ajet: ... *Koje On voli i koji Njega vole (El-Mā'ide, 54)*. Dakle, ljubav Boga prema čovjeku prethodila je čovjekovoj ljubavi prema Bogu. Primjer ovoga je postaja duhovne bliskosti / *qurb* poslanika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, koja je jedinstvena i neusporediva i u sebi objedinjuje karakteristike postaja svih ostalih poslanika. Jedinstvenost Poslanikove postaje počiva na činjenici da je jedini on među poslanicima odabran i odlikovan time da bude ljubljani, objekt božanske ljubavi, odnosno *mašuk*, dok su svi ostali poslanici bili zaljubljenici u Boga, odnosno Njegovi *ašici*. Dakle, navedeni kur'anski ajet nagovještava mogućnost zamjene pozicije Mašuka i ašika.

U ostalim odnosima između Boga i čovjeka to nije moguće. Kad se radi o stvaranju, Bog je uvijek Stvoritelj/*Hālik*, a čovjek je stvoreno/*mahlūk*. U odnosu robovanja/*ubudijjet*, čovjek je rob/*abd*, a Bog je Gospodar/*Rabb*. Stvoreno/kreacija se

nikad ne može preinačiti u Stvoritelja/Kreatora niti rob može postati Gospodar. U filozofiji, nikad se moguća egzistencija / *mumkin al-vudžūd* ne može preinačiti u Nužnu egzistenciju / *Vadžib al-vudžūd*. Ali, kako je kazano, odnos ljubavi između Boga i čovjeka ili čovjeka i Boga odvija se na dvije ravni: Bog je Mašuk / objekt ljubavi / Onaj koga se voli, ali je istodobno i Ašik / Onaj koji voli. Isto tako, čovjek je ašik ali je i mašuk.

Posmatrano u ovom kontekstu, duhovna veza između Šemsa Tabrizija i Mevlane ne može se motriti sa ravni općeprihvaćenog odnosa šejh – murid o kojem uglavnom govori gnostička literatura. Razlozi će se pojasniti u nastavku, a na osnovu ulomaka iz *Makalata Šemsa Tabrizija*¹.

Da bismo razumjeli prirodu odnosa između Šemsa Tabrizija i Mevlane, nužno je ukazati na neke odrednice na kojima općenito uzevši počiva odnos šejh – murid. No, prije bilo kakvog zadiranja u ovaj odnos, nameće se sljedeće pitanje: koji je to temeljni kriterij koji nekoj osobi daje legitimitet duhovnoga vodstva?

To je kriterij znanja, preciznije kazano spoznaje² kojom je obdarena ličnost hazreti Hidra, o čemu govori kur'anska sura *El-Kehf*. O hazreti Hidru Allah, džellešānuhu, kaže: *Podučili smo ga spoznaji od Sebe (allemnāhu min ledunnā ilm-en) (El-Kehf, 65)*. Allah, džellešānuhu, ovdje upućuje na dvije stvari: prvo da je hazreti Hidru spoznaja darovana izravno od Boga; drugo da to nije izvanjsko usvojeno znanje / *ilm-e kesbī*, već da se radi o autentičnoj zbiljskoj spoznaji / *ilm-e ledunnī* čovjekove duše. To je, dakle, spoznaja uprisutnjena u njegovu biću koja je sa onu stranu svakog spekulativnog umovanja. Kontinuitet ove hidrovske spoznaje sve do konačnice ljudskoga roda čuvaju duhovni odabranici, odnosno "Prijatelji Božiji". O tome svjedoče i riječi

¹ *Makalat* je zbirka Šemsovih govora izgovorenih u različitim prilikama i različitim povodima tokom njegovog boravka u Konji. Šemsove riječi su bilježili Mevlanini muridi i te se razasute zabilješke veoma često doimaju nepovezanim, bez ikakve naznake konteksta u kojem su riječi izrečene, vjerovatno stoga što je Šems ponekad brzo govorio, pa onaj ko je bilježio nije stizao da ga prati.

² S obzirom na to da se radi o znanju koje je Allah, džellešānuhu, spustio neposredno u srce hazreti Hidra, smatramo da termin "ilm" koji je upotrijebljen u kur'anskom tekstu označava unutrašnju spoznaju, a ne izvanjska saznanja, pa će se stoga termin "ilm" prevoditi kao spoznaja.

velikog Bajezida Bistamija: “Na jednom *medžlisi*/razgovoru kojem je prisustvovao i Bajezid Bistami neko je rekao: ‘Ovaj prenosi od ovoga, a taj opet od onoga.’ Na to Bajezid reče: ‘Pomrli jadnici znanje/*ilm* od umrlih uzimaše, a ja svoje znanje dobijam od Živog koji ne umire’” (*Zarīnkūb, Ğostoĝū dar tasavvuf-e Īrān*, 37-38). Kako su duhovni velikani postajali dostojni izravnoga Božijega vođstva? Time što su svoju nutrinu, a na tragu toga i svoju vanjštinu, odgajali u ozračju ahmedovske duhovne zbilje.

Među najslavnijim primjerima ovakvoga sa-moodgoja iz najranije islamske povijesti jest ličnost Uvejsa Karanija koji, iako nikad nije vidio Poslanika, *sallallahu alejhi ve sellem*, “odgojio je sebe poslanički i disao s Istinom” (*Attār, Spomenica Dobrih*, 48). Čuvena je izreka uvejsije, šejha Ebul-Hasana Harakanija (preminuo 1034), koji je kazao: “Čudim se učenicima koji kažu: ‘Otišli smo tom i tom učitelju.’ Ali, vi znate da ja nijednu osobu nisam uzeo za učitelja, jer Bog Uzvišeni je bio moj Učitelj, iako ja imam najviše poštovanje prema svim učiteljima” (*Attār, Tazkeratol-avliyā*, 720).

Arhetipski primjer odnosa putnik – duhovni vodič, odnosno *murid* – *šejh* iskazan je kroz odnos poslanika Musaa i hazreti Hidra (*El-Kehf*, 60-82). Tragajući za ezoterijskim znanjem, Musa se obraća Bogu pitanjem: “Bože, ima li na Zemlji iko da je po znanju iznad mene?” “O Musa, ima jedan Moj rob koji se zove Hidr. On je po znanju iznad tebe”, odvrća mu Allah, džellešānuhu. Musa zamoli: “Uputi me k njemu.” Bog mu kaza: “Naći ćeš ga na mjestu gdje se sastaju dva mora” (*Tafsīr Taberī*, 4, 947). I Musa, prema nalogu, kreće u potragu. Dakle, duhovno putovanje, na osnovu primjera poslanika Musaa, treba da bude inicirano od same osobe, a ta je inicijacija uvjetovana njezinim duhovnim stanjem kojim dominira naglašena potreba traganja za zbiljskom spoznajom.

Pokušamo li ovaj uobičajeni odnos šejh – murid “preslikati” na ravan odnosa između Šemsa i Mevlane, prvo sa čime ćemo se bjeledano suočiti jest činjenica da je Šems, kojeg gnostički izvori u ovom odnosu stavljaju na poziciju šejha, došao u Konju u kojoj je pronašao Mevlanu u kojem je izazvao potpunu unutaraju duhovnu

transformaciju. Izvanjski gledano, Šemsovim dolaskom preokrenut je poredak u arhetipskom hidrovsko-musaovskom odnosu šejh – murid. Međutim, treba imati u vidu činjenicu da se tu-maćenja koja daju gnostički izvori i koja odnos Šemsa i Mevlane promatraju kroz odnos šejh – murid, ili način na koji svako ponaosob percipira njihov odnos, a ta je percepcija uvelike oblikovana slikom koju nudi upravo gnostička literatura, ne moraju nužno i podudarati sa suštinskom zbiljom njihova odnosa, koji je bio veoma složen i za koji ne možemo jasno ustvrditi da u njemu Šemsu pripada pozicija šejha, a Mevlani pozicija njegova murida, napose što Šems nikad za sebe nije ustvrdio da je pir / duhovni vodič / *muršid*. Šems, zapravo, i nije imao nikakve potrebe za *muridom*.

“Meni ne treba murid, meni treba šejh, ali ne bilo koji šejh, već potpuni šejh.” (*Maqālāt*, 1/3).

Šems se u Konju nije zaputio slučajno. Njegovo je putovanje bilo smjerokaz za ispunjenje unutaraje potrebe koju je iskazao u istinitom snoviđenju. Šemsova nutrina nije tražila murida, već zrelog duhovnog sagovornika. O tome Šems kaže:

“Ponizno sam molio Boga: ‘Spoji me sa Tvojim evlijom, da u njemu nađem sagovornika.’ U snu sam vidio kako mi se kaže: ‘Dat će ti se društvo jednog evlije.’ Rekoh: ‘Dobro je. Gdje je taj evlija?’ Druge noći, a i sljedeće usnio sam da kažu: ‘U Anadoliji je.’ Nakon što sam ga neko vrijeme tražio, nisam ga našao niti vidio. Rečeno mi je: ‘Svako zbivanje ima svoje vrijeme’” (*Maqālāt*, 3-4).

Šems je mnogo putovao. Na svojim putovanjima imao je priliku susretati se s raznim šejhovima, ali nijedan od njih niti je bio dorastao Šemsu niti je imao predispozicije da prepozna duhovnu snagu i veličinu njegove ličnosti. Samo je Mevlana u Šemsu prepoznao onaj skriveni duhovni potencijal. A i Šems se u Konji obreo zbog Mevlane.

Pouzdana se zna da je Šems u nedjelju 27. džumadel-uhra 642. (7. decembar 1244) ušao u Konju odjeven kao trgovac, a da je napustio 21. ševvala 643. (18. mart 1246). Postoji nekoliko predaja o tome gdje i kako se dogodio

susret između Šemsa i Mevlane. Najčešće spominjanu prenosimo u nastavku.

Dakle, tog 7. decembra, po svom običaju, Šems je odsjeo u karavansaraju u kojem su obično odsjedali trgovci rižom. Pognute glave sjedio je na ćepenk. Vraćajući se iz medrese u pratnji učenika, Mevlana sjede na ćepenak prekopta. Tuđinac nalik trgovcu podiže glavu i upita:

“Da li je onaj što je ljudima tumačio Svijet značenja, Muhammed, alejhisselam, bio veći ili Bajezid Bistami?”

“Kakvo je to pitanje?! Muhammed, alejhisselam, početna je karika poslaničkog lanca, a Bajezid je bio od ummeta Muhammedova i duhovni stupanj sultana je zadobio posredstvom krune slijeđenja Ahmeda.”

Ali derviš u odjeći trgovca nije bio zadovoljan ovim odgovorom pa zagrmi:

“A zašto je onda Muhammed rekao: ‘Slava Tebi, nismo Te spoznali kako dolikuje spoznaji Tebe’, a Bajezid: ‘Slava meni, kako je uzvišeno moje biće! Ispod ovog džubeta nema ničega do Boga!’”

Mevlana je znao da riječi istinskog tarikatskog pira ne mogu oponirati riječima Poslanika, koji je prenosilac Božijeg zakona. Zadubio se u misli i kazao:

“Bajezidu je nedostajalo strpljenja. Zavapio je nakon jednog gutljaja. Muhammed je ispijao more. Od jedne čaše ne izgubi razum i trezvenost!”

Većina autora koji su pisali o Mevlaninu životu i duhovnom sazrijevanju na ovaj razgovor gledaju kao na “trenutačnu duhovnu prekretnicu” koja je Mevlanu, vaiza i eminentnog medresanskog predavača, transformirala u gnostika i sufiju. Smatramo da bilo kakav vid preobrazbe, napose duhovne, nije stvar trenutka, nego je to proces koji se odvija u čovjekovoj nutrini, potaknut unutarnjim stanjem osobe, a kojega ona na samome početku i ne mora biti svjesna niti se to nužno mora ispoljavati u njezinom vanjskom komuniciranju s okruženjem. Obično dragi Bog dadne neko dešavanje kao vid izvanjske inicijacije čija je zadaća da u osobi pobudi svjesnost o duhovnoj transformaciji koja se odvija unutar nje

same, a ta se svjesnost potom odražava i na njezinoj vanjštini, dok za okruženje koje ne može znati šta se zbivalo unutar čovjekova bića to se doima kao iznenadna i trenutačna preobrazba.

Imajući u vidu Mevlanine duhovne predispozicije i ozračje u kojemu je odrastao, ovakav vid trenutačnog presjeka, kad se radi o njegovoj osobi, naprosto se ne čini mogućim. Da bi se potkrijepilo ovo stajalište, u nastavku će se ukratko ukazati na duhovno ozračje u kojemu se prije dolaska Šemsa Tabrizija formirala Mevlanina ličnost.

- Mevlana je odrastao u gnostičkome okruženju. Njegov otac Behaaddin Veled dobio je titulu “Sultan učenjaka” / *Sultān al-Ulemā*. Mevlanin sin, Sultan Veled, u djelu *Ebtedā Nāme* kaže da je Behau Veledu ovu titulu dodijelio Poslanik, alejhisselam (*Ebtedā Nāme*, 188). Međutim, sam Behaaddin Veled u djelu *Me’arif* kaže da mu je titulu u istinitom snoviđenju dodijelio starac blistavoga lica. Kako god, suština je u tome da je Mevlaninu ocu znanje spušteno u srce putem istinitog snoviđenja, i ta činjenica ukazuje da se ne radi o usvojenim saznanjima, nego o neposredovanome znanju, odnosno spoznaji.

Mladi Dželaluddin slobodno je vrijeme provodio čitajući *Me’arif*. Jedan od vrhunskih poznavalaca života i djela Mevlane Dželaluddina Rumija, Bedi’uz-Zaman Foruzanfar smatra da je ovo djelo imalo temeljnu ulogu u duhovnome oblikovanju Mevlane. O tome svjedoče i riječi Mevlanine supruge Kirre Hatun, neka je Allah zadovoljan njome: “U kući smo imali fenjer s postoljem veličine čovječijeg stasa. Čim bi se spustila noć pa sve do pojave zore, hazreti Mevlana bi sjedio uz fenjer i proučavao *Mearif Behau Veleđa*” (*Manāqeb al-ārefin*, 2006: 1/92-93).

- Na Mevlanino duhovno oblikovanje utjecao je i šejh Feriduddin Attar. Korijeni ovog utjecaja sežu do Rumijeve mladenačke dobi i susreta s Attarom u Nišaburu tokom kojeg je čuveni šejh, tad već u poznim godinama života, četrnaestogodišnjem Mevlani

poklonio svoju *Knjigu tajni / Esrarnamu*. Ovim gestom je izvanjski potvrđena i zapečaćena duhovna veza između šejha Attara i Rumiya.

U kasnijim godinama vezu s Attarom Rumi je nastavio njegovati čitajući njegovu poeziju. I svoje učenike Mevlana je podsticao da temeljito proučavaju "tajne" Senaijevog *Hadikat al-Hakikata* i Attarvog *Mantik al-Tajra* i *Musibetname* smatrajući da će im ta djela pružiti svojevrsan duhovni užitak (Ibidem, 2/740), čime je Mevlana pokazao da osim što cijeni poetsko umijeće svojih prethodnika, jednako tako cijeni i njihov gnostički nauk. Štaviše, Attarovi stihovi poticali su Mevlanu na promišljanje, o čemu govori i sljedeći detalj ilustriran Attarovim stihom:

تو صاحب نفسی ای غافل میان خاک خون می خور

که صاحبدل اگر زهری خورد آن انگبین باشد

*Ti odani nefsu, o nehatni, valjaj se u blatu,
a čovjek srca ako otrov ispija on bude medovina*

(Divān, gazel 264)

Ovaj stih Rumi je protumačio u prvom svesku *Mesnevije* u poglavlju pod naslovom "Tumačenje riječi Feriduddina Attara, posvetio Allah njegov duh: "Ti odani nefsu [...]".

Snaga duhovne veze koja je postojala između šejha Attara i Mevlane objelodanit će se i godinama kasnije kad je Mevlana obznanio svojim učenicima i sljedbenicima da je Attarov duhovni vodič/*muršid* bio Mensur Halladž:

"Prenosi se, također, da je hazreti Mevlana jednom okupio bliske drugove i odane prijatelje i kazao im: 'Nemojte se nimalo bojati moga odlaska niti tugovati, jer nur Mensurov, radijallahu anhu, nakon stotinu i pedeset godina se očitovao ruhu Feriduddina Attara, rahimehullahu alejhi, i postao njegov muršid [...]'"
(*Manāqeb al-ārefin* 2006: 2/582).

Iz Mevlaninih riječi jasno je da njegova spoznaja o Mensuru Halladžu kao

Attarovom duhovnom vodiču počiva na izravnome duhovnom osvjedočenju.

- Mevlanin odgoj tekao je i pod brižnom pažnjom Sejjida Burhanuddina Muhakika Tirmizija koji je bio duhovni nasljedovatelj / *halifa* njegova oca. Godinu nakon smrti Mevlanina oca Behau Veleda, iz rodnog Tirmiza dolazi u Konju i u narednih devet godina posvećuje se Mevlaninu odgajanju. Pod duhovnom paskom Sejjida Burhanuddina, Mevlana se ustrajno posvećuje duhovnim pregnućima. Okreće se tesavvufu i stupa na stazu *sejri suluka* i prema Burhanuddinovim uputama putuje u Halep i Damask (gdje ga je prvi put ugledao i Šems) da bi se upoznao sa znamenitim šejhovima i gnosticima toga vremena. Burhanuddin napušta ovaj svijet 1239, a Mevlana, iako sam, s nesmanjenom čežnjom nastavlja svoju potragu na duhovnoj stazi, na šta su ga inicirali otac i njegov halifa.

U ovom periodu života, dakle do 39. godine, u Mevlaninoj ličnosti zapažaju se dvije tendencije: on ovladava gnozom na teorijskoj ravni, ali istovremeno ulaže i duhovna pregnuća na praktičnoj ravni. Važno je naglasiti da u tom periodu života nije imao sebi ravnoga duhovnog sablesjednika s kojim bi dijelio svoje spoznaje i iskustva.

Pet godina nakon Burhanuddinove smrti Šems se obreo u Konji. Izvana gledano, čini se da je u susretu sa Šemsom promjena kod Mevlane nastupila neočekivano i trenutačno, ali imajući u vidu duhovno ozračje u kojem se oblikovala njegova ličnost, tu se, zapravo, radi o duhovnome sedimentu koji se tokom odrastanja u porodičnom gnostičkom okruženju, te proučavanjem gnostičkih djela i druženjem s duhovnim velikanima, taložio u Mevlaninu biću, da bi izbio na površinu u silovitoj razmjeni duhovnih energija između Šemsa i njega. Na tragu toga, Šems je svojim pitanjem samo zagrebao po površini godinama nakupljenog duhovnog taloga Mevlanina bića,

čije će se nesamjerljive dubine pokazati u Duhovnoj mesneviji i Šemsovu Divanu.

Na tragu kazanoga, odnos između Šemsa i Mevlane nije bio jednosmjernan. I Šems je imao potrebu za Mevlanom, ali i Mevlana je imao potrebu za Šemsom. Stoga, ako prihvatimo da je Šems došao u Konju iz vlastite potrebe, jednako tako moramo znati i da je došao na iznutarnji poziv Mevlanina bića. Time se potvrđuje poredak u arhetipskom hidrovsko-musaovskom odnosu šejh – murid.

I naša tesavufska povijest 18. stoljeća pamti da je šejh došao izdaleka kako bi se mogao posvetiti svome budućem murid. Usmena predaja govori da se iz Istanbula u Fojnicu, preciznije u Živčice, vratio šejh Husein-baba kako bi odgajao dječaka po imenu Abdurahman. On sam nadjenio je ime dječaku putem istinitog snoviđenja koje su istovremeno imali i dječakov otac – kadija Mehmed Balta-zade, i dječakova majka – kadinica, a u kojem im visok šejh govori da bi sinu koji samo što nije došao na ovaj svijet trebali dati ime Abdurahman. Predaja dalje kaže da kad je malenom Abdurahmanu bilo oko osam godina, neko je zakucuo na vrata kadijine kuće. Majka je poslala dječaka da otvori vrata. A na upit majke o neznanome posjetiocu, odgovorio je: “Eno onog šejha što je meni ime nadjenio.”³

Dakle, ni šejh Husein-baba nije se vratio iz Istanbula po vlastitom nahođenju. A zar bi po vlastitom nahođenju postupao šejh koji je bio *Qutb-i zaman* / Prvak evlija u svome dobu? Pod brižnom duhovnom pažnjom Husein-babe, dječak/murid Abdurahman izrastao je u jednog od najpoznatijih i najpriznatijih šejhova nakšibendijskog tarikata – šejha Abdurahmana Sirriju, poznatog kao Sirri-baba, koji je po nalogu svoga učitelja Husein-babe utemeljio tekiju na Oglavku.

Kad se Šems pojavio u Konju, Sultan Veled, Mevlanin sin, je bio u dobi od oko

20 godina. Veoma je interesantna njegova percepcija odnosa Šemsa i Mevlane. On je kazao da je Šems za Mevlanu bio hazreti Hidr. U nastavku ćemo pokušati obrazložiti ovu paralelu povučenu između hazreti Hidrove i Šemsove ličnosti.

- Hazreti Hidrovo ime Kur'an Časni ne spominje. Allah, džellešanuhu, za njega kaže “jedan Naš rob”. Pojavio se iznenada i “niotkud”, i nakon kratkog vremena je isto tako iznenada nestao nakon što Musa, alejhisselam, nije mogao ispuniti uvjet koji je hazreti Hidr postavio pred njega, a to je šutnja.

Poput hazreti Hidra, i Šems je povijesna nepoznanica. U Konju se pojavio neočekivano i niotkud. Prije Šemsova dolaska u Konju o njemu nema nikakva povijesna traga niti imamo ikakvih saznanja o njemu. Nigdje nije zabilježeno ko je bio, čime se zanimao. Sve što se o njemu zna jest ono što je kazao sam o sebi a što su zapisali njegovi slušatelji, dakle po dolasku u Konju. U Konju boravi oko dvije i po godine nakon čega odlazi u Damask, da bi se na Mevlanin poziv ponovo vratio u Konju. I nakon što pod nerasvijetljenim okolnostima konačno nestaje 1248. godine, ponovo mu se gubi svaki trag. Dakle, sve što znamo o Šemsu zasniva se na periodu njegova života provedenog u Konju. Dolaskom u ovaj grad Šems je stupio na povijesnu scenu da bi iznenadnim nestankom ponovo iščezao sa povijesnih stranica.

- Sljedeća paralela koja bi se mogla povući između hazreti Hidra i Šemsa jest njihova spoznajna ravan. Kako smo kazali, hazreti Hidru Bog je darovao neposredno znanje / *Podučili smo ga spoznaji od Sebe*. Kad hazreti Hidr poslaniku Musau postavlja šutnju kao uvjet da bi mu ovaj mogao biti sudrug na putovanju, on kaže: “Nikako nećeš moći izdržati da budeš uza me. Kako ćeš ti iskazati strpljivost prema nečemu čiju nutarnost ne poznaješ?” (*El-Kehf*, 67-68). Ove hazreti Hidrove riječi upućene Musau ukazuju na razliku u duhovnome stupnju između njega kao primatelja ezoterijskoga

³ Prema tekstu Harisa Zuluma objavljenom na internet-stranici Mahalla.ba, 11. juna 2017. Pristupljeno 21. aprila 2022.

znanja koje u sebi objedinjuje saznanje/*ilm*, spoznaju/*ma'rifet* i mudrost/*hikmet* i Musaa kao posjednika egzoterijskoga (sa)znanja/*ilm*. Hazreti Hidru koji je bio na stupnju *vilajeta*/prijateljevanja s Bogom bila je objelodanjena spoznaja o tajni božanskoga djelovanja. I mada je Musa bio od poslanikā *Ulul-azm*, i mada mu je na Sinaju Bog ukazao počast time što mu se neposredno obratio zbog čega je ovaj poslanik ponio titulu *Kelimullaha*, ipak je Musaovo prosuđivanje hazreti Hidrovih postupaka bilo oblikovano i omeđeno njegovim stupnjem vjerovjesništva i poslanstva. Uprkos svemu, Musa je u svom biću čutio potrebu za duhovnim vođstvom nepoznatoga Božijega roba. A taj je rob, kako je Allah, džellešanu, skrenuo pažnju Musau, po znanju bio iznad njega.

Neposrednim znanjem / *ilm-e ledunni* darovanim od Boga bio je odlikovan i Šems. Nigdje nije zabilježeno da je Šems izučavao nauke kod nekog učenjaka svoga doba. Šems nikad ništa nije zabilježio svojom rukom jer nije ovladao pisanjem. Drugi su bilježili njegove riječi. Na osnovu njegovog govora zabilježenog u *Makalatu* može se zaključiti da je Šems poznavao Kur'an, hadis, biografije duhovnih prvaka, pučku kulturu općenito. Napose jedno od njegovih zanimanja bilo je podučavanje djece Kur'anu. Imajući u vidu činjenicu da je Šems mnogo putovao odjeven kao trgovac, saznanja je vrlo vjerovatno stjecao na putovanjima tokom susreta s duhovnim velikanima svog doba. Dakle, on je bio slušalac.

Ovdje je potrebno ukazati na činjenicu koja se kontinuirano "provlači" kad se radi o osobama obdarenim *ledunni* spoznajom, a to je da su one determinirane izrazom "nepismeni". Ovakvo poimanje posljedica je nerazumijevanja termina *umijj* kojim se opisuju takve osobe a koji se pogrešno prevodi, bolje kazano, izjednačava sa nepismenošću. Zar je logično iznositi takve tvrdnje jer "nepismenost"

ne može korespondirati s bićem osoba kojima je Allah, džellešanu, darovao stupanj *vilajeta*, stoga što je tome stupnju svojstvena izravna spoznaja koja se prima neposredno od Allaha, džellešanu, *Onoga u koga su ključevi svih tajni, samo ih On zna, i On jedini zna šta je na kopnu i šta je u moru, i nijedan list ne opadne a da On za nj ne zna; i nema zrna u tminama Zemlje niti ičeg svežeg niti ičeg suhog, ničeg što nije u Jasnoj Knjizi (El-En'am, 59)*. Stoga, ako bi se za takve osobe i kazalo da su nepismene, na način našeg uvriježenog poimanja (ne)pismenosti, njihova je nepismenost stečena, a nije izvorno svojstvena njihovome biću.

U kontekstu kazanoga, Šems Tabrizi je pripadao krugu duhovnih odabranika za koje povijest islama bilježi da su bili *umijj*. Samo neke od duhovnih titula kojima Sepahsalar opisuje Šemsa jasan su pokazatelj njegovoga duhovnoga stupnja *vilajeta*: "Potpuno upotpunjeni Car", "Posjednik otkrovenja", "Sultan evlija i sjedinjenih", "Kruna ljubljenih", "Kutb arifa", "Ponos onih koji vjeruju u jednoga Boga", "Allahov dokaz za vjernike", "Odabranik odabranika predvorja potrebitih", "Nasljednik vjerovjesnika i poslanika".

- Interesantna je komparacija o prirodi odnosa između Šemsa i Mevlane koju daje

Nicholson, čija je percepcija oblikovana zapadnim znanstvenim ozračjem. On odnos Šems – Mevlana posmatra kroz odnos Sokrat – Platon (Gölpinarli, 1958: 162), koji također nije bio jednosmjernan. Sa jedne strane, onako kako je Sokrat oblikovao Platonovu misao, tako je i Šems vodio Mevlanu do duhovnoga zrenja. Sa druge strane, onako kako je Platon proniknuo u Sokratovu dušu i predstavio ga u djelima *Odbrana Sokratova*, *Kriton* i sl., tako je i Mevlana učinio da Šemsova duša zablista u punome sjaju u *Šemsovu Divanu*.

Između ličnosti Šemsa i Sokrata mogla bi se povući još jedna paralela. Kao ni

Šems, ni Sokrat iza sebe nije ostavio pisani trag jer je smatrao da je knjiga “mrtva” i da ne može nadomjestiti živi, neposredni razgovor. Upravo ovo Sokratovo stajalište izrekao je i Šems kad je kazao: “Ono što ti uistinu daruje izbavljenje jest ‘Božiji rob’, a ne puko ‘piskaranje’.”

Kad je upoznao Šemsa, Mevlana je bio zreli intelektualac na vrhuncu svoje znanstvene karijere. Izvanjski gledano imao je sve: znanje, ugled, zvanje profesora, učenike... Ali, sve su to bile vrijednosti čije parametre je oblikovao svijet javnih kategorija, te stoga prolazne i nisu mogle zatomiti neprolazni osjećaj čežnje koja se godinama taložila u Mevlaninu biću, a kulminirala je u susretu sa Šemsom.

Imajući u vidu činjenicu, na kojoj insistiramo u radu, da je odnos Šems – Mevlana interaktivan, u nastavku će se tretirati dva pitanja: šta je Šems darovao Mevlani i šta je Mevlana darovao Šemsu?

Hazreti Šems je Mevlani darovao:

- 1. Sposobnost da luči autentično od p-tvorenog znanja.** Šems je reformirao Mevlanino stajalište u pogledu znanosti općenito, napose religijskih kakve su teologija, fikh i sl., jer sve te nauke kojima je ovladao Mevlana nisu ga mogle povesti stazom zbiljske spoznaje Boga. Prvi razlog je taj što te nauke predstavljaju usvojena, dakle imitativna saznanja, a Šems je poučio Mevlanu da se zbilja može dokućiti slijedenjem Poslanika, alejhisselam. Slijedenje Poslanika na prvome mjestu treba zahvaćati duhovnu ravan čovjekova bića, a to znači nastojanje da čovjek, koliko je to moguće, stanjem srca svoga bude u bliskosti s ahmedovskom duhovnom zbiljom, što će se, naravno, odraziti slijedenjem i na praktičnoj ravni života. Stoga Šems i kaže:

“I najmanju sitnicu Mustafinu ne dam za stotine hiljada ‘Risala Kurejšija’ i sličnog tome. Sve je to bljutavo i bez slasti” (*Maqālāt*, 273).

Drugi razlog je što učenost u čovjeku može pobuditi osjećaj oholosti i umišljenosti o vlastitoj vrijednosti. Upravo na ove dvije odrednice ukazuje Šems kad kaže:

“Primjer ovakvog učenog jest učenjak koji je potpuno ovladao fikhom, temeljima i ograncima (svake nauke). Ali sve one nemaju nikakvu poveznicu sa stazom Boga i stazom vjerovjesnikā; štaviše, zaklanjaju stazu.

Na prvome mjestu treba dići ruke od svih njih i usredsrediti se na: ‘Posvjedočujem da nema Boga osim Allaha’. I on će biti očišćen od svih tih nauka... Neka odjene ogrtač od kostrijeti i na glavu stavi pustenu kapu, prodaje šibice neko vrijeme eda bi primao čuške kako bi barem malo splasnio njegov ego; kako bi se pred njim ukazala staza postajanja (zbiljskim) muslimanom” (*Maqālāt*, 15-17).

Veoma su zanimljive lekseme koje Mevlana bira da bi ukazao na razliku između *ledunni* znanja kao autentične spoznaje darovane od Allaha, džellešanuhu, i usvojenog znanja “napabirčenog” iz knjiga. Temeljno svojstvo *ledunni* znanja, a koje proistječe iz njegove odrednice “autentičnosti” je, po Mevlani, razvoj, rast, narastanje. Stoga ga i determinira kao “narastajuće/rastuće/cvatuće znanje” (علم برسته). Imajući u vidu činjenicu da je čovjek u stanju stalnog putovanja ka Bogu, da, dakle, putovanje traje koliko i čovjekov ovozemni život, a da je kod duhovno osviještenih osoba spoznaja neodvojivi pratilac tog putovanja, na tragu toga se nadaje zaključak da spoznavanju nije svojstvena statičnost već, naprotiv, dinamičnost koja ima upravo značenje rasta, narastanja, procvata čovjeka kroz spoznajni proces. Rast i razvoj simboliziraju život. Stoga ovo znanje donosi život srcu. Naspram ovoga znanja/spoznaje egzistira usvojeno znanje koje Mevlana opisuje kao “zaleđujuće/stiskajuće znanje” (علم بردسته). Odabirom ovoga termina Mevlana ukazuje da je usvojenom znanju svojstvena statičnost, ali i da čovjek

ovim znanjem ne može polučiti duhovni napredak jer je njegova odrednica imitativnost. Stoga Mevlana ovo znanje naziva i “imitativnim znanjem”.

علم تقلیدی بود بهر فروخت
چون بیامد مشتری خوش بفروخت
*Znanje imitativno trgovanju pogodno
Kad mušterija dođe, u veselju prodano*

مشتری علم تحقیقی حق است
دائما بازار او با رونق است
*Mušterija znanja istinskog Hakk biva
Bazar Njegov uvijek obiluje cvatima*
(M2: 3265-66)

Imitativno ili usvojeno znanje je nužno i neophodno u ovosvjetovnim odnosima. Interesantno je da Mevlana već u 13. st. detektira materijalizirani pristup saznanom procesu koji je vremenom postajao sve izraženiji, te se prepoznaje kao dominirajući u osobi modernoga današnjega čovjeka kod kojega je stjecanje znanja u najvećoj, ako ne i jedinjoj mjeri, motivirano nekom ovosvjetovnom pobudom: stjecanje akademskoga zvanja koje polučuje društvenu poziciju, ostvarenje materijalne dobiti i sl. Najpogubnijem vidu materijaliziranja nauke i znanja svjedočimo već nekoliko godina u bosanskohercegovačkom društvu koje potresaju brojne aфере oko kupovine diploma. I ova činjenica može biti jedan od dominantnih razloga zbog kojih ovosvjetovno znanje “zaleđuje” čovjekovo srce, uz suštinski razlog, a to je da ovo znanje osobi ne priskrbljuje spoznaju Allaha, džellešanuhu. Stoga, trajni i kontinuirani proces u koji čovjek treba ulagati svoje duhovne potencijale jest spoznaja Allaha, džellešanuhu. Spoznaju Mevlana uspoređuje s “kukmom” na glavi pupavca. Jer kao što je pupavcu prirodna kukma nalik kruni s kojom dolazi na ovaj svijet i s kojom će otići s ovoga svijeta, tako isto je čovjekovu biću prirodna spoznaja Božije jednoće. Dok imitativno znanje nalikuje kruni koja nije urođena, već je pridodana carevoj glavi.

Dakle, radi se o akcidentalnom svojstvu koje iščezava smrću čovjeka/cara.

بانگ بر رسته ز بر رسته بدان
تاج شاهان را ز تاج هددهان
*Eho cvatući luči od eha lednoga
Krunu careva od krune Hudhuda*
(M4: 1702)

Onako kako se dijametralno razlikuju autentična spoznaja i imitativno saznanje tako se razlikuju i posjedovatelji ova dva vida znanja. Posjednike autentične spoznaje Mevlana naziva “ljudima srca”, čime želi ukazati da su takve osobe svojim bićem usredsređene na Boga, dok imitativne kvaziznanstvenike naziva “ljudima tijela” ukazujući da su takve osobe štovatelji vanjštine.

علم های اهل دل، حمالشان
علم های اهل تن، احمالشان
*Znanje ljudi srca jahalica njihova
Znanje ljudi tijela teret u grud'ma*
علم چون بر دل زند، یاری شود
علم چون بر تن زند، باری شود
*Znanje kad srce dotakne, drug biva
Znanje kad tijelo dodirne, teret biva*
(M1: 3446-7)

Spoznaja koju, s Božijim dopuštenjem, neposrednim duhovnim osvjetlovanjem i kušanjem/*zevq* dosegnu “ljudi srca”, ona ih nadahnjuje i omogućava im uspinjanje duhovnim stupnjevima s ciljem pristupa Božijoj bliskosti. Dok znanje “ljudi tijela” njima predstavlja teret. Kako je kazano, to je znanje koje donosi akademsku titulu, naučna i stručna zvanja, društveni i materijalni prestiž i sl. te stoga u duhovno nezreloj osobi uglavnom budi oholost i samodopadljivost, što, zapravo, i jest neki vid tereta. Usto, takva osoba, iako posjeduje obilje informacija i saznanja, nema zbiljske koristi od toga – jer ništa od toga ne doprinosi njenome duhovnom rastu niti je približava Bogu – naprotiv, ovosvjetovno znanje, ako postane izvor umišljenosti, može je odvesti u samoštovanje i

tako je samo udaljiti od stvarnoga Posjednika znanja, Allaha, džellešanuhu.

علم، کَانَ نَبُودَ ز هُو بِي واسطه
آن نپايد، همچو رنگ ماشطه

*Znanje koje 'Hu' neposredno ne ulije
K'o rumenilo na licu žene, ono ne traje*

(M1: 3449)

U ovome stihu Mevlana ukazuje na dvije dodatne odrednice znanja:

Prva je da je ovo "posredovano znanje" s obzirom na to da se stječe posredstvom knjiga, odnosno obrazovnoga procesa općenito.

Druga odrednica proistječe iz prve, s obzirom na to da je ovo znanje pridodano čovjeku kroz obrazovni proces, i ono je prolazno, kao što je prolazna i bilo koja druga ovosvjetovna kategorija. Primjer ovosvjetovne prolaznosti jest i hifz Kur'ana Časnog. Jedna od najuzvišenijih ovosvjetovnih titula jeste biti hafiz/"čuvar" Božije Knjige, ali i hafizi Kur'ana Časnog, ako ga kontinuirano ne ponavljaju, zaboravljaju naučeno. Dakle, općenito, čovjek zaboravi mnoge naučene činjenice.

Nužno je naglasiti da nam nikako namjera nije bila minimizirati niti umanjiti važnost znanstvenih pregnuća i saznanja bez kojih napredak čovječanstva ne bi bio moguć, nego se samo željelo ukazati na suštinsku razliku između neposredovane spoznaje i usvojenoga znanja.

2. **Šems je "ispraznio" Mevlanino biće od suvišnosti i nepotrebitosti**, što je također svojevrsan vid darivanja. Da bismo razumjeli o kakvom darivanju se radi, potrebno je da napravimo distinkciju između darivanja na materijalnoj i darivanja na duhovnoj ravni. Materijalno darivanje uvijek podrazumijeva davanje, ali duhovno darivanje nužno ne podrazumijeva davanje, nego može imati i značenje oduzimanja ili pražnjenja od suvišnosti pridodanih čovjekovu biću. Na tragu toga, Šems je od Mevlane oduzeo pridodanosti koje su, po njegovu mišljenju, ometale Mevlanino duhovno narastanje, a na prvome mjestu,

usvojeno znanje. Drugim riječima, oslobodio ga je vezanosti za nauku jer je ta, uvjetno kazano, primarna vezanost uvjetovala i različite vidove ostalih sekundarnih vezanosti. Prema izričitom Šemsovu zahtjevu, Mevlana je napustio sve, a na prvome mjestu svoj profesorski položaj. To je bilo nužno da bi se Mevlana zbiljski posvetio samospoznaji.

3. **Samospoznaja je upravo sljedeće što je Šems darovao Mevlani**. Šems mu je pomogao da u vlastitome biću otkrije duhovnu snagu za koju nije ni slutio da je posjeduje, a koja je bila zapretna upravo slojevima usvojenoga znanja. Cilj autentičnog religijskog znanja koje su nam dostavili vjerovjesnici i poslanici jest da nas dovede upravo do samospoznaje.

بهر آن پیغمبر این را شرح ساخت

هرکه خود بشناخت، یزدان را شناخت

*Zbog tog Poslanik pouči nas ovome
Ko god sebe spozna, Boga spoznade*

(M5: 2114)

ای خنک آن را که ذات خود شناخت

اندر امن سرمدی، قصری بساخت

*Blago li onom ko spoznade biće svoje
Sebi u vječnosti on dvorac sazdao je*

(M5: 3341)

صد هزاران فضل داند از علوم

جان خود را می نداند آن ظلوم

Stotine finesa naučnih on zna

Al' dušu svoju zalim taj ne poznava

داند او خاصیت هر جوهری

در بیان جوهر خود چون خری

Suštinu svake stvari taj poznaje

Al' za dragulj duše magariac je

که همی دانم بجز ولا بجزوز

خود ندانی تو بجزوزی یا عجزوز

Znam ja šta je dozvoljeno, a šta nije

Al' ne znaš da l' Allah tebe primio je

این روا، و آن ناروا دانی، و لیک

تو روا یا ناروایی بین تو نیک

Znaš šta valja, a šta ne valja, ali

Vidi dobro valjaš li il' ne valjaš ti

قيمت هر كاله می دانی كه چیست
قيمت خود را ندانی، احمقیست

*Vrijednost svake robe tebi je poznata
Svoju vrijednost ne znaš, ah glupaka*

(M3: 2648)

Kako god je susret sa Šemsom izazvao duhovnu prekretnicu u Mevlani tako je utjecao i na Šemsovu ličnost, jer je jednom prilikom Šems kazao: “Svaka riječ koju izgovorim plod je Mevlanina bereketa.” Ove Šemsove riječi treba razumijevati u kontekstu potrebe za sagovornikom za kojim je vapilo njegovo biće, a koju je iskazao u dovi Boga:

“Ponizno sam molio Boga: ‘Spoji me sa Tvojim evlijom, da u njemu nađem sagovornika’ (*Maqālāt*, 3-4). Ako Šems do susreta s Mevlanom nije mnogo govorio, to je stoga što nije imao nikoga kao sagovornika s kojim bi podijelio svoja duhovna iskustva. Prenosi se od Sultan Veleda da je jednom Šems kazao: “Imao sam šejha u Tabrizu. Zvao se Ebu Bekr. Pleo je sepete. Mnogo sam od njega naučio o *vilajetu*. Ali bilo je ‘nešto’ u meni što moj šejh nije vidio, niti je iko drugi to vidio. To nešto u meni prepoznao je Mevlana” (*Menāqeb al-ārefīn*, 1: 309).

Šems je pripadao “skrivenim evlijama”, i to nam implicitno stavlja do znanja kad kaže: “Ponad ovih ‘javnih’ šejhova koji su poznati u narodu i čije se riječi slušaju sa minbera i u vjerskim krugovima, postoje skriveni (Božiji) robovi koji su potpuniji od ovih poznatih” (*Maqālāt*, 1/127).

Ovosvjetovno duhovno usamljeničvo / *gurbet* je, moglo bi se kazati, “usud” svih onih odabranika koji su u Božijoj bliskosti na stupnju *vilajeta*. To je osobenost onih koji su posebnom Božijom brigom i pažnjom skriveni od običnoga puka. Da nije jednostavno ni lahko podnositi usamljeničvo svjedoči i *sejri suluk* naših Abdulaha ef. Bošnjaka i Hasana Kaimije.

Stoga ne čudi da je i Šemsovo duhovno stanje bilo praćeno tegobom. Ta je tegoba

upravo proistjecala iz neimanja duhovnoga sagovornika. Ali Šems, jer nije znao pisati, nije, poput šejha Attara, mogao potražiti oduška u pisanju *Prijatelju*. To duhovno rasterećenje od tegobe, godinama nakupljane, donijet će mu Mevlana. O sebi prije susreta s Mevlanom Šems kaže: “Bio sam voda koja je hućala u samoj sebi, ponirala u sebe, ustajalog mirisa, sve dok se nije pojavio Mevlana i otrgnuo me iz tog beznađa i obamrlosti... Sate svoga života počeh da brojim onda kad dođoh da služim Mevlani” (*Maqālāt* 1369, 1/142).

“Oni su bili velikani, bili su šejhovi. Šta ću ja s njima? Ja trebam tebe ovakvoga: trebam potrebitog, trebam gladnoga, trebam žednoga. Bistra voda traži žednoga, iz svoje plemenitosti i dobrote” (*Maqālāt*, 1/287).

Mevlana za Šemsa nije bio murid, “meni ne treba murid”, već “ogledalo”, ono u kojem je Šems motrio sebe, odnosno stanje svoje duše, dakle, neko ko je mogao ispuniti njegovu potrebu za duhovnim sagovorničtvom.

“Mogu razgovarati sam sa sobom; sa svakim u kome prepoznah sebe, i sa njim mogu razgovarati” (*Maqālāt* 1369, 1/99).

O kakvom sagovorničtvu se radi mi nikad nećemo sa sigurnošću znati, ali pogledi koje su Šems i Mevlana razmijenili već pri prvom susretu nagovijestili su prirodu tih razgovora.

“Mevlana je pogledao u Šemsa, a ovaj u njega. Kratki letimičan pogled koji su razmijenila do tada dva stranca bio je dovoljan da u njima potakne duhovnu bliskost. Kao da se u Šemsovom pogledu odslikavalo stanje Mevlanine duše, a u Mevlaninom stanje Šemsove duše. To je bio pogled kojim su jedan drugome prodirali do srca” (*Pelle pelle tā molāqāt-e khodā*, 106).

Ono što je nedvojbeno jest da se njihov razgovor odvijao jezikom srca. Bio je to razgovor “riječima” bez slova. A mogućnosti

takvog razgovora su neiscrpive. O duhovnom razgovoru Mevlana kaže:

ای بسا هندو و ترک همزبان
ای بسا دو تک چون بیگانگان

*Mnogo li je Turaka istog jezika i Indijaca
A mnogo Turaka kò dva tuđinca*

پس زبان محرمی خود دیگر است
همدی از همزبانی بهتر است

*Jezik bliskosti posve nešto drugo je
Bliskost srca od govora vrednija je*

غیر نطق و غیر ایماء و سبج
صد هزاران ترجمان خیزد ز دل

*Osim govora, znaka i raznih pisanja
u srcu procvjeta hiljade tumačenja*

(M1: 1206-1208)

Duhovna bliskost koja je nužan preduvjet za razgovor dva srca je nedjeljiva, kao što su nedjeljive sve kategorije s onu stranu pojavnoga svijeta koji je stjecište mnoštvenosti (*kesret*). Stoga duhovno sagovorništvo traži potpunu uzajamnu pažnju i predanost sagovornika i isključuje uplitanje drugoga:

“Da je neko proniknuo u moj govor, znak je to da govor drugih u njemu bude hladnoću i odbojnost. Ali to nije takva hladnoća uprkos kojoj bi on ipak razgovarao s njima, već je hladnoća zbog koje nikako ne može razgovarati s njima” (*Maqālāt*, 1/74).

Stoga su Šems i Mevlana bili dovoljni jedan drugome.

Ali nije odnos između Šemsa i Mevlane jedini ovakve prirode. Povijest islama bilježi i druge primjere duhovnoga odnosa između šejha koji je *umijj* i murida koji je iznimno obrazovan. Najpoznatiji takav primjer predstavljaju šejh Bereke i Einol-Qozat Hamadani.

Odgojna metoda koju je Šems primjenjivao prema Mevlani, metoda koja je bezvremena i univerzalna, neomeđena povijesno-geografskim, društvenim, kulturološkim i inim odrednicama, sadržana je u ovim Šemsovima riječima: “Ono što

ti uistinu daruje izbavljenje jest ‘Božiji rob’, a ne puko ‘piskaranje’.” Dakle, za duhovni preobražaj osobe nužno je da bude u društvu onoga ko poznaje ljudsko srce. Samo šejhovo prisustvo, šejhove geste, način ponašanja više od svake riječi odgojno djeluju na murida, čemu se svakako treba pridodati način na koji akcentira pojedine riječi, nudi objašnjenja, daje savjete u svakodnevnim životnim situacijama... Naravno, da bi neko poznavao stanja srca druge osobe, nužno je da prođe vlastitu samospoznajnu stazu posredstvom koje ga je Bog privukao u Svoju bliskost. O tome Mevlana u 563. gazelu kaže:

دلا نزد کسی بنشین که او از دل خبر دارد
به زیر آن درختی رو که او گل های تر دارد

*Srce sjedi uz onoga ko tajne srca poznaje
Idi u hlad onog drveta što svježu voćku daje*

در این بازار عطاران مرو هر سو چوبی کاران
به دکان کسی بنشین که در دکان شکر دارد...

*Na bazaru travara ne zaviruj svagdje
kò osobe dokone
Idi u dućan onoga u čijem dućanu šećer
se prodaje*

چراغست این دل بیدار به زیر دامنش می دار
از این باد و هوا بگذر هوایش شور و شر دارد

*To budno srce svjetiljka je, u skutu
čuvaj nju*

*Prođi se oholosti, jer ona izaziva
smutnju*

چو تو از باد بگذشتی مقیم چشمه ای گشتی
حریف همدمی گشتی که آبی بر جگر دارد

*Kad se oholosti prođeš, kraj vrela
boravit ćeš*

Dah s Onim koji vodu daruje dijelit ćeš

چو آبت بر جگر باشد درخت سبز را مانی
که میو نو دهد دایم درون دل سفر دارد

*Kad se vodom napojiš, sličit ćeš drvetu
zelenome*

Koje stalno svježe voće daje, i srcem putuje

Zanimljivo je da se hazreti Mevlana obraća čovjekovu srcu, dakle akcent stavlja na duhovnu vezu. Duhovna veza je sa onu

stranu bilo kakve fizičke odrednice. I u tom kontekstu se može analizirati Šemsova misao da spoznaju koja nam donosi izbavljenje treba tražiti kroz susret s istinskim Božijim odabranicima. Dakle, da bi došlo do susreta dva srca, nije nužno fizičko prisustvo. Na tragu toga, na individualnoj ravni, svako ponaosob, a na globalnoj moderni čovjek, ima mogućnost da proživi iskustvo duhovnoga susreta kako s Mevlanom tako i sa Šemsom. Naravno, priroda i kvalitet susreta će ovisiti o jačini duhovnih potencijala koje je osoba uspjela razviti u sebi.

Završno slovo

Nakon što je Šems prvi put napustio Konju 18. marta 1246, Mevlana mu je pisao pisma, o čemu svjedoče sljedeći stihovi:

جانا به غریبستان چندین به چه می مانی
 باز آ تو از این غربت تا چند پریشانی
Dušo! Zašto u tuđinstvu tol'ko živjeti
Vrati se, ovo tuđinstvo rastrojenim te učini

صد نامه فرستادم صد راه نشان دادم
 یا راه نمی دانی یا نامه نمی خوانی
Stotine pisama poslao, stotine putova pokazao
Il' put ne znaš, il' pisma moja ne čitaš ti

گر نامه نمی خوانی خود نامه ترا خواند
 و راه نمی دانی در پنج راه دانی
Ako pisma ti ne čitaš, pisma će se tebi čitati
Ako puta ne znaš, put će tebe voditi

باز آ که در آن محبس قدر تو نداند کسی
 با سنگ دلان منشین چون گوهر این کانی
Vrati se, u tom zatvoru tvoju vrijednost
ne zna niko

*Ne sjedi uz srca kamena, jer dragulj
 ovog rudnika si*

ای از دل و جان رسته دست از دل و جان شسته
 از دام جهان جسته باز آ که ز بازاری...

Ti što srca i duše izbavi se, srce i dušu dade
iz zamke svijeta odleprša, vrati se, ta
soko si

از عشق تو جان بردن وز ما چو شکر مردن
 زهر از کف تو خوردن سرچشمه حیوانی
Aškom ti život duši dati, a meni je u
slatkoći umrijeti

Voda života je, otrov iz ruke tvoje ispiti
 (Divān, gazel 2572)

Nakon ovoga Šems je obavijestio Mevlanu da je u Damasku, na šta je on poslao sina, Sultan Veleđa, u pratnji dvadeset osoba i s poklonima u Damask kako bi vratio Šemsa. Sultan Veleđ je uspio nagovoriti Šemsa da se vrati u Konju. Nakon svega nekoliko mjeseci, konačno i zauvijek "Knjiga povijesti" zatvara stranicu s njegovim imenom, 1248. godine.

O Šemsu oblikujemo mišljenje uglavnom na osnovu Mevlanine subjektivne interpretacije njegove ličnosti, ali ta interpretacija ne mora nužno korespondirati s onim što Šems kaže o sebi. Mevlana ga zove *Šams al-Hakk* – Sunce Istine.

U gradu Khoju, u iranskoj pokrajini Zapadni Azerbejdžan, nalazi se mauzolej koji se pripisuje Šemsu i nadgrobni kamen na kojem je uklesan ovaj Mevlanin stih:

شمس تبریزی که نور مطلق است
 آفتاب است وز انوار حق است

Šems Tabrizi Svjetlo beskrajno je
Sunce od Svjetla Hakkovog on je

Izvori i literatura

Aflākī, Shams al-dīn Ahmad, *Manāqeb al-ārefin*, bā tashihāt va havāshī va ta'liqāt be kūshash Tahsīn Yazīchī, Donyāy-e ketāb, Tehrān, 1983.
 Attar, Feriduddin Muhammed, *Ilabinama*, sa perzijskog prevela Mubina Moker, Naučnoistraživački institut "Ibn Sina" Sarajevo/El-Kalem, Sarajevo, 2021.
 Attār, Faridoddīn *Tazkeratol-ouliyā*, be tashih va tahshiye R. Nicholson, Enteshārāt-e Asātīr, Tehrān, 2000.

Attār, Nīshābūrī, *Spomenica Dobrih*, sa perzijskog preveo Muamer Kodrić, Kulturni centar Ambasade IR Iran u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2004.

Balkhī Moulānā, Jalaloddīn, *Masnavi ma'navi*, 2, bar asās-e noskhe-ye tashih shode Reynold Nicholson, bā moqadame-ye Abdol-Hosein Zarrīnkūb, Zavvār, chāp-e dovvom, Tehrān, 2001.

Balkhī, Jalaloddīn Mohammad, *Gozīde-ye gazaliyyāt-e*

- Shams*, be kūshesh-e Mohammad Rezā Shafī'i Kadkanī, Enteshārāt-e Amīr Kabīr, Tehrān, 1998.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Moulānā Jalāloddīn, zandagī, falsafe, āsār va gozāide-i az ānhā*, tarjome va touzihāt: Toufiq Sobhānī, Pezūheshgāh-e olum-e ensānī va motāleāt-e farhangī, Tehrān, 1958.
- Hamadānī, Einol-Qozāt, *Tambidāt*, taqdim va tahqiq 'Afif'Asīrān, chāp-e chahārom, Enteshārāt-e Manūchehrī, Tehrān, 1994.
- Hamadānī, Einol-Qozāt, *Nāmebā-ye Einol-Qozāt, I*, be ehtemām-e Alīnaqī Manzavī – Afif Asīrān, Enteshārāt-e Asātīr, Tehrān, 1999.
- Moulavī, Jalāloddīn Mohammad, *Masnavī Ma'navī*, be tashih va pishgoftār Abdol- Karīm Sorūsh, Enteshārāt-e elmī va farhangī, cāp-e cahārom, Tehrān, 1999.
- Moulavī, Jalāloddīn Mohammad, *Kolliyāt-e Shams*, be tashih Badioz-zamān Forūzānfar, Enteshārāt-e Amīr Kabīr, Tehrān, 1976.
- Tabarī, *Tarjome-ye Tafīr-e Taberī*, Tehrān, Enteshārāt-e Dāneshgāh-e Tehrān, 1960.
- Tabrīzī, Shamsoddīn Mohammad, *Maqālāt-e Shams Tabrīzī*, tashih-e matn: Mohammad Ali Movahhed, Enteshārāt-e Kxārezmī, Tehrān, 2017.
- Zarrīn Kūb, Abdol-Hosseīn, *Jostejū dar tasavvof-e Īrān*, Enteshārāt-e Amīr Kabīr, Tehrān, 1979.
- Zarrīn Kūb, Abdol-Hosseīn, *Palle palle ta molāqāt-e khodā*, chāp-e pānzdahom, Enteshārāt-e elmī, Tehrān, 2000.

Abstract

Interactive Spiritual Relationship between Shams and Mevlana

Mubina Moker

The paper discusses a very complex relationship between Hazrat Shams Tabrizi and Hazrat Mevlana Jalaluddin Rumi through the prism of three levels: the general relationship A/ashik – M/ma'shuk; an archetypal example of the relationship between a traveler and a spiritual guide, that is, between a murid and a sheikh, expressed through the relationship between Prophet Musa and Hazrat Hidr; and the relationship between Socrates and Plato. The paper insists on the fact that the relationship between Shems and Mevlana is interactive, whereby the following questions are discussed: What did Shams give to Mevlana, and what did Mevlana give to Shams?

Keywords: Hidr, Musa, peace be upon him (p.b.u.h.), Plato, Rumi, Socrates, Shams-e Tabrizi.